

הריג למה ציפיה אלו

מהות הניסיון – והאלוקים ניסה את אברהם

רד"ק בראשית פרק כב פסוק א

ר' חיים
צ"ח
ה'ש"ח
צ"ח
בא שנת
ה'ת"ת

וענין הניסיון קשה מאד לספרו על האל, כי הוא חוקר לב ומבין כליות וידע כי אברהם יעשה מצותו, ואם להודיע לבני עולם, הנה לא היה שם בעת העקדה אלא אברהם ובנו יצחק, כי אפילו נעריו שהלכו עמו לא ידעו בזה הדבר, ומי הודיע דבר זה לעולם, ואפילו היה הוא מספר מי מאמין לו;

מהר"ל דרך חיים פ"ה מ"ג

ועוד קשה, מה עניין הניסיון, כי הוא יתברך יודע הכל למה צריך לנסות את הצדיק.

מורה נבוכים חלק ג' כ"ד

ענין הניסיון גם כן מסופק מאד והוא הגדול שבמסופקי התורה, והתורה זכרה אותו בששה מקומות כמו שאבאר בזה הפרק.

ואמנם מה שהוא מפורסם לבני אדם מענין הניסיון והוא שיביא השם מכות ומקרים באיש מבלתי שיקדם לו חטא כדי להרבות שכרו, זאת פינה לא הוזכרה בתורה בלשון מבואר כלל, ואין בתורה מה שיראו פשוטו זה הענין אלא מקום אחד מן הששה מקומות והנה אבאר אחר זה ענינו, אבל פינת התורה הפך זה הדעת, הוא אמרו יתעלה אל אמונה ואין עול, ולא כל החכמים גם כן רואים זה הדעת ההמוני, שהם כבר אמרו אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון, וזה הדעת הוא אשר צריך שיאמינהו כל בן תורה בעל שכל, לא שייחס העול לשם חלילה לו ממנו עד שיאמן נקוי ראובן מהעול ושלמותו ושלא התחייב מה שחל עליו, אמנם הנראה מהנסייונות הנזכרות בתורה במקומות ההם, שהם כבר באו בענין הניסיון והבחינה עד שידע הש"י אמונת האיש ההוא או האומה ההיא או יכולת עבודתו, וזה הענין הוא המסופק הגדול...

ואמנם ענין אברהם אבינו ע"ה בעקדה כלל שני ענינים גדולים הם מפנות התורה, **הענין האחד הוא להודיע אותנו גבול אהבת השם ויראתו עד היכן היא מגעת**, וצוה בזה הענין אשר לא ידמה לו לא נתינת ממון ולא נתינת נפש, אבל הוא מופלג מכל מה שאפשר שיבא במציאות ממה שלא ידומה שטבע בני אדם יטה אליו, והוא שיהיה איש עקר בתכלית הכוסף לילד ובעל עושר גדול ואיש נכבד ובוחר שיסאר מזרעו אומה, ונולד לו בן אחר היאוש איך יהיה חשקו בו ואהבתו אותו, אבל ליראתו הש"י ולאהבתו לקיים מצותו בו לולד האהוב ההוא והניח כל מה שקוה בו והסכים לשחוט אותו אחר מהלך ג' ימים, כי אלו היה רוצה לעשותו לשעתו בבוא המצוה אליו, היה פעולת בהלה בבלתי השתכלות, ואמנם עשותו זה אחר ימים מעת בא המצוה אליו, היה המעשה במחשבה ובהשתכלות אמתית ובחינת חק מצותו ואהבתו ויראתו, ושאיך צריך להשגיח בענין אחר ולא לעורר הפעלות כלל, כי אברהם אבינו לא מהר לשחוט יצחק לפחדו מהשם שיהרגו או ירוששו, אבל כדי שיתפרסם לבני אדם מה ראוי לעשותו בשביל אהבת הש"י ויראתו לא לתקות גמול ולא לפחד עונש, כמו שבארנו במקומות רבים, ואמר המלאך לו כי עתה ידעתי וגו', ר"ל שבזה המעשה אשר בו תקרא ירא אלהים גמור, ידעו כל בני אדם גבול יראת ה' מה הוא. ודע שכבר חזק זה הענין בתורה, ובארו ואמר שתכלית התורה כלה בכל מה שכללה אותו ממצות עשה וממצות לא תעשה ומיעדים וספורים, אמנם הוא דבר אחד והוא יראת השם ית', והוא אמרו והיה אם לא תשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת הכתובים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא את ה' אלהיך. זה אחד משני ענינים המכוונים בעקדה.

והענין השני להודיע אותנו איך יאמינו הנביאים באמת מה שיבואם מאת השם בנבואה, שלא יחשוב החושב בעבור שהוא בחלום או במראה כמו שבארנו, ובאמצעות הכח המדמה, שפעמים לא יהיה מה שישמעוהו או מה שיומשל להם אמת או יתערב בו קצת ספק, ורצה להודיענו שכל מה שיראה הנביא במראה הנבואה הוא אמת ויציב אצל הנביא לא יסופק בדבר ממנו אצלו כלל, ודינו אצלו כדין הענינים הנמצאים כלם המושגים בחושים או בשכל, והראיה על זה הסכים אברהם לשחוט בנו יחידו אשר אהב כמו שצווה ואף על פי שהיתה המצוה היא בחלום או במראה, ולו היו הנביאים מסופקים בחלום של נבואה או היה אצלם ספק במה ששיגוהו במראה הנבואה, לא היו מסכימים לעשות במה שימאנהו הטבע ולא היה מוצא בנפשו לעשות זה המעשה הגדול מספק, ובאמת היה ראוי שיהיה זה הענין על יד אברהם וביצחק ר"ל העקדה, כי אברהם אבינו הוא אשר התחיל להודיע היחוד ולקיים האמונה ולהשאיר זה הדעת אחריו תמיד ולמשוך בני אדם אליו, אמר כי ידעתי למען אשר יצוה וגו', וכמו שנמשכו אחר דעותיו האמתיות המועילות הנשמעות ממנו, כן צריך שימשכו אחר הדעות הנלקחות מפעולותיו, וכל שכן זאת הפעולה אשר אימת בה פינת אמונת הנבואה והודיענו בה תכלית יראת ה' ואהבתו להיכן היא מגעת. כן צריך שנבין עניני הנסייונות, לא שהש"י

הענין השני
הוא להודיע
אותנו גבול
אהבת השם
ויראתו עד
היכן היא
מגעת

ירצה לבחון אדם ולנסותו עד שידע מה שלא היה יודעו קודם, חלילה לו חלילה ממה שידמוהו הסכלים הפתאים ברוע מחשבתם, ודע זה :

אברנאל בראשית פרק כב

והנה הנסיון הזה אין ענינו הבחינה כדי שידע האל מה שלא היה יודע כי כל הדברים גלויים לפניו תמיד אבל והאלהים נסה הוא מגזרת נס וכמו נסה עלינו אור פניך ה'. כי הנה הפועל הנפלא הזה שעשה אברהם בדבר השם עומד לנס עמים כדגל רם ונשא אליו גוים ידרושו ויביטו אחריו. וכן אמרו במדרש כתיב נתת ליראיך נס להתנוסס מפני קושט סלה. נסיון אחר נסיון דגלון אחר דגלון בשביל נסותם בשביל גדלם כנס הזה של ספינה וכ"כ למה מפני קושט סלה

רמב"ן בראשית פרק כב פסוק א

והאלהים נסה את אברהם - ענין הנסיון הוא לדעתי, בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו, אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה, יקרא "נסיון" מצד המנוסה, אבל המנסה יתברך יצוה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, להיות לו שכר מעשה טוב לא שכר לב טוב בלבד. ודע כי השם צדיק יבחן (תהלים יא ה), כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו יצוה אותו בנסיון, ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו. והנה כל הנסיונות שבתורה לטובת המנוסה :

ספר העיקרים מאמר ד פרק יג

ועל כן פעמים הרבה מביא הקדוש ברוך הוא יסורין על הצדיק להרגילו שיסכים המעשה הטוב עם המחשבה הטובה ויהיה ראוי לשכר יותר גדול, שמתוך המעשה יתחזק לבו באהבת השם, לפי שכל פעל יקנה בנפש תכונה חזקה יותר משהיא נקנית בזולת מעשה, וזוכה בזה לשכר מעשה הטוב עם הכונה הטובה לא לשכר כונה טובה בלבד.

אבל ענין הנסיון הנזכר בעקדה הוא בהכרח מזה האופן הג', שרצה השם יתברך שהכונה הטובה שהיתה בלב אברהם תצא אל הפועל, ויהיה לו שכר מעשה הטוב עם המחשבה הטובה ולא שכר כונה טובה בלבד, ובעבור שהידיעה הנופלת בדבר אחר שיצא אל הפועל היא מתחלפת בהכרח אל הידיעה בדבר קודם שיצא אל הפועל, יאמר הכתוב כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (בראשית כ"ב י"ב), אף על פי שלא נתחדשה בו ידיעה, כמו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, שלא נתחדשה עתה הידיעה בזה אלא הפעל המורה שהידיעה הקודמת היא אמיתית, כלומר הגיע הפעל המורה שאתה ירא אלהים עובד השם מאהבה גמורה.

ויקרא ההרגל בעבודה נסיון כמו שכתב הרמב"ם ז"ל, כי למען ענותך ולמען נסותך (דברים ח' ב'), פירושו להרגילך לסבול הטורח והעמל בפעל לאהבתו של מקום,

בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה נה סימן ב

ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו,

א"ר יונתן הפשתני הזה כשפשתנו לוקה אינו מקיש עליו ביותר מפני שהיא פוקעת וכשפשתנו יפה הוא מקיש עליו ביותר למה שהיא משתבחת והולכת, כך הקדוש ברוך הוא אינו מנסה את הרשעים למה שאין יכולין לעמוד דכתיב (ישעיה נז) והרשעים כים נגרש, ואת מי מנסה את הצדיקים שנאי (תהלים יא) ה' צדיק יבחן (בראשית לט) ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו וגו', ויהי אחר הדברים האלה,

רמב"ן - להוציא מן הכוח אל הפועל את הכוחות הטמונים במנוסה.

רמב"ם, אברנאל - כדי שידעו באי עולם מהי יראת ה'.

אמר רבי יונתן היוצר הזה כשהוא בודק את הכבשן שלו אינו בודק את הכלים המרועעים למה שאינו מספיק להקיש עליו אחת עד הוא שוברו, ומה הוא בודק בקנקנים ברורים שאפילו הוא מקיש עליו כמה פעמים אינו שוברו, כך אין הקדוש ברוך הוא מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן,

עיקרים - ההרגל בעבודה הוא הניסיון

א"ר אלעזר לבעל הבית שהיה לו שתי פרות אחת כחה יפה ואחת כחה רע על מי הוא נותן את העול לא על אותה שכחה יפה, כך אין הקדוש ברוך הוא מנסה אלא הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן.

נין
ניבולו
על שמו
על בניו
על חלקו
על איו
על דקו
על אכ
אזני